

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Collegium Universi Juris Canonici

Engel, Ludwig
Salisburgi, 1693

19. De Divortiis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61596](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61596)

conſanguinei quàm extranei pro teſtib⁹ ad-
mittendi ſunt, eò quòd cenſeantur, optimam
habere ſua genealogia notitiam, & non fa-
cile incellat nuptias in ſua familia toleraturi
ſunt. c. 3. b. tit. c. ſuper. 22. de Teſtib⁹.

Sciendum VIII. Si aliqui teſtes aliquid
contra matrimonium deponant, vel res ipſa
in puncto juris controverſa ſit, tunc potius
pro matrimonio, quàm contra pronuntian-
dum eſt. arg. c. finalis. de Sententia &
re judicata.

Sciendum IX. Cauſas matrimoniales tra-
ctandas eſſe ſummariter, & quantum fieri
potelt, breviffimè, ut longiores dilationes
& inutilitatorie exceptiones ex officio judi-
cis amputentur, ne litigantes ob longiorem
moram periculo incontinentiæ exponantur.
Clem. 2. de Judiciis. & Clem. ſepe. 2. de
Verborum ſenſu.

Sciendum X. Quòd ſententia lata in cau-
ſa matrimoniali non tranſeat in rem judi-
catam, etiamſi ab eà appellatum non fuerit,
propterea ſi quandocumque novæ probati-
ones impedimenti emerſerint, nova accuſa-
tio inſtitui poterit, vel contra, ſi matrimo-
nium ex falſis probationibus ſeparatum fue-
rit. & ex poſtfacto de veritate conſtet, rur-
ſus redintegrari debebit. c. lator. 7. & ibi
Gloſſa de Sententia & re judicata.

Sciendum XI. Quamvis alie actiones re-
gulariter extinguantur lapſu 30. vel 40. an-
norum l. ſicut. 3. & l. omnes. 4. C. de Præ-
ſcriptione. 30. annorum. Accuſationem ta-
men matrimonii poſt lapſum tanti tempo-
ris inſtitui poſſe: neque enim matrimonium
ab initio invalidum tractu temporis con-
valeſcit, aut impedimentum tollitur. Hoc
tamen concedendum videtur, quòd poſt
mortem conjugum 30. vel etiam 20. annis
elapſis non poſſit diſputari de valore matri-
monii præteriti, e. gr. ut filius vel nepos à
ſucceſſione hereditaria excludatur, quia cum
ENGLIN DECRET. LIB. IV.

tali caſu jam ceſſaverit peccatum conjugum,
non apparet ratio, cur diſpoſitio juris civi-
lis, quæ poſt tantum tempus omnem actio-
nem tollit, locum non habeat. Facit enim
textus in l. querela. 12. ubi Bartholus &
DD. C. Ad legem Corneliam de falſis.

Sciendum ultimo, in aliis quidem cauſis
dubiis conſulendum eſſe partibus, ut tranſ-
actione vel amicabili compoſitione liti ſi-
nem imponant. At verò in matrimonio,
quando agitur ſuper impedimento Canoni-
co, non eſſe permiſſam tranſactionem, neque
juramentum voluntarium, vel compromiſ-
ſum, aut alia ſimilia, quæ ſpeciem tranſ-
actionis continent. c. ult. de Tranſactioni-
bus. Quia ſuper illis tantum admittitur
tranſactio, quæ ſunt in poteſtate partium
litigantium: non eſt autem in earum pote-
ſtate cum impedimento Canonico in matri-
monio permanere, vel ſine impedimento
à matrimonio diſcedere, ergò. Super expenſis
autem in lite factis, item ſi contra filium
agatur, de valore matrimonii parentum jam
deſunctorum in ordine ad ſucceſſionem hæ-
reditariam, tranſactionem procedere, nemo
facile dubitavit. Alia ad proceſſum judicia-
lem in cauſa matrimonii pertinentia ex Lib.
II. Decretal. deſumenda ſunt.

TITULUS XIX.
De Divortiis.

SUMMARIUM.

1. Matrimonium aliud proprie tale, aliud improprie
ſeu attentatum.
2. Magis interdum congruum eſt, impedimentum quo-
vis modo tollere, quàm conjuges invito ab in-
vicem ſeparare.
3. Qualiter matrimonium nullum ex defectu conſen-
ſus in alterutro reconſolidari poſſit?
4. Qualiter matrimonium ceſſante impedimento diri-
mente occulto reconſolidari debeat?
5. An ad reconſolidationem matrimonii debeant et-
iam repeti ſolemnitates?

XII 77

6. An

6. An Parochus vel Confessarius teneatur monere habentes impedimentum, si id ignorant?
7. Matrimonium dupliciter dissolvi potest, vel quoad vinculum, vel quoad thorum.
8. Matrimonium ratum duobus tantum casibus: Consummatum verò nunquam, excepta morte, quoad vinculum dissolvi potest.
9. Occurrit objectioni hæreticorum contententium falsum ob adulterium matrimonium consummatum etiam quoad vinculum solubile esse.
10. Matrimonium consummatum 6. de causis quoad thorum dissolvi potest.
11. Ex solo adulterio matrimonium consummatum quoad thorum in perpetuum dissolvitur.
12. An sicut maritus uxorem, ita uxor maritum propter adulterium dimittere possit?
13. An etiam oscula, vel amplexus uxoris aut suspicio tantum adulterii divortium causare possint?
14. Quales probationes requirantur, ut iudex divortii sententiam ex causa adulterii proferre valeat?
15. Ob paritatem delicti denegatur divortium, etiamsi pars innocens primum post latam sententiam adulterium committat.
16. Maritus uxori etiam indirectè tantum dans causam adulterii, divortium petere non potest.
17. Bona fides, uti & violenta oppressio, vel etiam metus cadens in constantem mulierem excusat a divortio.
18. Tollitur divortium ex condonatione injurie, & quando hæc condonatio fieri possit?
19. Si conjux innocens nocenti injuriam condonet, tenetur nocens acceptare, & ad cohabitationem redire.
20. Cur hæresis sit causa divortii?
21. An conjux Catholicus teneatur recipere hæreticum post latam sententiam revertentem?
22. Merito etiam ob periculum peccati divortium fieri debet.
23. Demum ex scilicet conjugis rectè dissolutio matrimonii petitur.

Matrimonium aliquando dissolvitur, quia invalidè contractum cum impedimento dirimente, quod quidem non est propriè matrimonium, sed matrimonium *attentatum*: aliquando verò valide ubi initio contractum ex causa superveniente.

De Separatione Matrimonii ob nullitatem.

Matrimonium nulliter contractum propriè quidem & de jure matrimonium dici non potest: dicitur tamen matrimonium impropriè seu defacto attentatum: verò matrimonium tale attentatum quocumque impedimento non alteratur: dum est, quam accedente auctoritate Ecclesiastica. Est autem hæc attentatio, quòd non semper in vniuersis casibus matrimonium separandum sit, immo impedimentum vel causa potest per dispensationem aut alium modum tolli possit. Imò si vir tantum fuerit in peccato, & foemina ignorans impedimentum contrahit, videtur planè ex naturali æquitate tollendum impedimentum & dispensationem impetrandam cogi posse.

Quæritur autem I. An si nullitas causa sit occulta, & uni tantum parti cognita, aliquando convalidari possit matrimonium absque eo, ut alteri parti ignorantia significetur, possit enim nonnunquam ex dispensatione impedimenti oriri dissolutio peccata, infamia, aut aliud scandalum.

Responsio affirmativa: eorum tamen recepta. Quoad modum autem convalidandi distinguendum est, an matrimonium nullum ex defectu consensus in altero vel an ob aliud impedimentum dirimentem contractum. Priori casu conualecet matrimonium, si ille, qui sic tantum consentit, post verè consentiat: neque enim ad matrimonium necessarius est consensus vnius, sed minime formaliter simultaneus, sed licet quòd is, qui priori tempore consentit, voluntate perduret, usque dum etiam altera consentiat; alias matrimonium procuratorem contrahi non potest: principalis, qui procuratorem minime

tempore prius consentiat, quam altera per-
sona, ad quam procurator mittitur. Volunt
tamen Doctores, ut ille novus consensus
non sit merè internus, sed per signum ali-
quod externum, veluti per verba, quæ con-
jugalem affectum indicent; aut per copulam
copinatur, quia ad essentiam Sacramenti
requiritur signum visibile. Licet verò in ta-
li casu jam prius adfuerit signum, scilicet
contractus extrinsecus matrimonii, & tan-
tum detuerit consensus; reputatur tamen
hoc signum insufficientis: quia tunc tempo-
ris, quando positum erat, fuit solummodo
parativum & falsum.

Altero casu, si occultum impedimentum
cessit, v. g. in affinitate occulta dispensa-
tio clam obventa sit; uxor legitima, de qua
nihil seiebatur, mortua sit &c. requiritur
quidem novus utriusque consensus: quia
prior propter tale impedimentum erat in-
validus: interim tamen non est necesse, ut uxor
re-ignata nullitatis prius de eâ certioretur,
& ita novus ipsius consensus petatur, sed sa-
tis erit, si dissimulata nullitate interrogatio-
ni de presenti factæ consentiat, ut si maritus
dicat: *si non esses mea uxor, velles fieri?*
Et de facto vis esse mea uxor &c. qua de re
videatur Sanchez de Matrimonio. l. 2. d. 36.

Quæritur II. An ad reconvalidationem
matrimonii debeant reiterari solemnitates
Conc. Trid. ut scilicet denud interveniat Pa-
rochus cum testibus?

Respondeo. Esse distinguendum, an impedi-
mentum ita occultum sit, ut probari nequeat?
vel utrum juridicè saltem per duos testes
probari possit? Priori casu sufficit, quòd so-
lemnitates ab initio adhibite sint: quia ea-
rum effectus etiam imposterum censetur du-
rare, hoc ipso, quòd matrimonium tali ca-
su negari facile non possit, cum constet de
contractu publico, & non constet de impe-
dimento. At in posteriori casu propterea
solemnitates reiterandæ sunt: quia sine his

subesset periculum, ne quandoque matri-
monium negaretur; si nullitas in primo
contractu propter impedimentum probari
posset, & consensus novus ex defectu solem-
nitatum esset omninò occultus. Verum
ne passim divulgetur, quòd duo conjugati
impedimento Canonico laborent, notabilis
est cautela, ut Parochus vel confessorius pe-
tens licentiam à Parocho in præsentia duo-
rum testium, qui possunt esse de consanguineis
aut alijs bonis amicis, partes coram se
privatim conjugat.

Quæritur III. An si confessorius vel ali-
us quiscunque ex privata scientia advertat,
conjugatos habere ignorantiam impedi-
menti, teneatur ejus impedimentum & nul-
litatem matrimonij indicare.

Respondeo. Non teneri; imò plerumque non esse
consultum admonere conjuges in bona
fide existentes, si tamen ista concurrant. I. Ut
impedimentum sit occultum, & non sit
scandalum apud alios homines. II. Ut igno-
rantia non sit mortaliter culpabilis, sicut
ordinarie ignorantia juris excusat homines
plebeos, scæminas, milites & alios similes
l. cum de indebito. §. i. ff. de Probationibus,
& ignorantia facti excusat omnes. III. Ut
penitens nullum omnino dubium habeat
de valore matrimonij: quia Confessorius vel
alius vir doctus interrogatus de valore ma-
trimonij tenetur veritatem dicere, ne cau-
sam erroris præbeat. IV. Ut prudenter time-
atur, ne ex admonitione timeantur dissen-
siones, infamiz, periculum incontinentiæ, &
alia scandala vel gravia incommoda. Ratio
autem, cur illis concurrentibus rectè omit-
tatur admonitio, ista est: quia nemo obliga-
tur ad actum inutilem & proximo nocivum;
esset verò talis admonitio inutilis & nociva:
tum propter incommoda subsequenda: tum
quòd conjuges prius in bona fide existentes,
per usum matrimonij putativi non pec-
cârunt.

cârint, jam autem post indicationem impedi-
menti periculo peccandi exponantur, er-
gò &c. Idque confirmatur ex c. *quia circa*.
6. de *Consanguinitate & affinit.* & c. *si*
quis autem. 4. de *Pœnit.* dist. 7. Non ob-
stat difficilis textus in c. 3. x. de *Regulis*
Juris, ubi dicitur: quòd utilius scandalum
nasci permittatur, quàm veritas relinquatur.
Nam explicari potest de tali veritate, quæ
sine peccato taceri non potest, & ad quam
manifestandam aliquis tenetur; ut si partes
sint in mala fide, vel dubio aut culpabili igno-
rantia. Item Concionator aut Professor pub-
licus tenetur veritatem dicere, licet fructus
alicuius privati non speretur, sed potius scan-
dalum, quia talis doctrina ordinatur ad bo-
num publicum, idè ob privatum alicujus
malum non est intermittenda. Pluribus
examinat hanc quæstionem Sanch. d. l.
dist. 38.

§. II.

De Separatione Matri-
monii validè contracti.

- 7 **M**atrimonium validè contractum ali-
quando separatur vel quoad *vincu-
lum*, ita ut profus cesset esse matrimonium:
vel tantum quoad *thorum & mutua[m] co-
habitationem*, manente vinculo conjugii.
- 8 Quoad vinculum matrimonium ratum
duobus casibus dissolvitur, scilicet per in-
gressum in Religionem, & dispensationem
S. Pontificis; quia matrimonium ratum,
cum significet conjunctionem Christi cum
anima fidei (quæ & magis intendi, & per
peccatum tolli potest) non est indissolubile.
At verò matrimonium consummatum,
cum significet indissolubilem conjunctio-
nem Christi cum unica sponsa Ecclesia nul-
lo casu, excepta morte naturali quoad vin-
culum dissolvi potest: ita enim illam legem

Hebræorum *Deut. 24. c.* ex qua licet libe-
libellum repudii uxoris, aperte & cer-
sultulit Christus *Matth. 5. c.* & *Evangelii*
verbis: *Moyses ad duritiam cordis vestri*
(intellige, ex dispensatione DEL) *permis-
vobis dimittere uxores vestras, alim-
tio autem non fuit sic. Dico autem vo-
bis, quia quicumque dimiserit uxorem
suam, nisi ob fornicationem, & aliam
dixerit, mæchatur.*

Sed Hæretici suo more semper pro
carnis libertatem (quam prohibet Apo-
stolus *ad Galat. 6. ad Rom. 8. c.*) & *Evangelii*
jugum excutiendam, ergo, inquam, *aliam*
ob fornicationem uxoris solvetur matri-
monium consummatum, eaque dimittitur
aliam ducere. Hunc errorem, quæ-
que hæretici nostri temporis amplectuntur,
anathemate damnavit Concil. Tridentinum
*sess. 24. de Sacramento Matrimonii Ca-
non. 7.* & pluribus demonstrat Bellarm. lib.
1. de *Matrim.* cap. 15. & *sess. 24. de Sacramen-
to Matrimonii Canon. 7.* et eum res-
tus allegatus in hunc modum interpretatus
est, ut illa exceptio de fornicatione uxoris
referatur tantum ad verba *præcedentia*,
ut scilicet non liceat dimittere uxorem
excepta causa fornicationis: non autem ad
verba *subsequentia*, quali unquam ob
causam fornicationis aliam ducere liceat, nisi
cum S. Thoma in 4. p. dist. 31. quæst. 1. *non*
communiter Scholastici explicent. Doctri-
nam autem hæreticorum inquam esse,
Probat ex interprete Christi Paulo Apo-
stolo, qui 1. ad *Corinth. 7.* inquit: *non*
*tem, qui matrimonio juncti sunt, pro-
prio, non ego, sed Dominus, uxorem a se*
*non discedere, quòd si discesserit, man-
re innuptam, aut viro suo reconciliari*
ubi in prioribus verbis *præcepto, à viro*
discedere, loquitur Apostolus de disceden-
justo, in posterioribus autem de disceden-
sto, scilicet ob causam fornicationis, quæ
dicitur

quem discessum Christus dicto loco permittit, alias si etiam in posterioribus locutus fuisset Apostolus de discessu injusto, non potuisset dare optionem uxori, an vellet in nuptia manere, aut viro reconciliari, sed simpliciter debuisset jubere, ut ad virum reverteretur: Deinde probatur ratione: quia si propter adulterium dissolveretur conjugium, aperiretur janua infinitis repudiis, & conjunx volens esse liber tantum adulterium committeret, & ita ex suo delicto commodum reportaret, atque ad alias nuptias pro libitu transire valeret.

Verum matrimonium consummatum, licet quoad vinculum dissolvinequeat, quoad aliorum tamen & mutuam cohabitationem 6. de causis dissolvitur. I. Propter adulterium. II. Propter hæresin. III. Propter incitationem ad peccatum. IV. Propter fornicationem. V. Propter ingressum in Religionem mutuo consensu factum. Et VI. Propter morbum contagiosum.

Instant autem hoc loco iterum hæretici dicentes, si juxta nostram explicationem is sine sensu Christi, ut non liceat dimittere uxorem, excepta causâ fornicationis, quomodo ergo hic ultra fornicationem plures separationis causæ conceduntur? **N.** Nostram explicationem ulterius declarandam esse in hunc modum, ut ex solo adulterio liceat dimittere uxorem in perpetuum, & etiam nolentem ac invitam: alia verò causæ hic enumeratæ ex sua natura non sint perpetuas, vel certè non sint contra voluntatem alterius partis, sicut ingressus in Religionem mutuo consensu factus. Unde cessante hæresi, periculo peccati, sævitiæ & morbo contagioso cohabitatio separata rursus restaurari debet, non autem cessante adulterio, quia fides conjugalis semel violata semper manet violata; & sanè, si Apostolus *ad Corinth.* potuit concedere temporalem se-

parationem conjugum ex consensu causâ orationis; potuerunt utique etiam Pontifices ex aliis justis causis, scilicet propter periculum corporis vel animæ talem separationem indulgere: etenim Pontifices tanquam Christi in terris Vicarii Apostolicâ auctoritate perfruuntur, iisque non minus quam Apostolis jus divinum interpretari ac declarare convenit.

§. III.

De Separatione propter Adulterium.

Queritur I. Utrum non tantum maritus uxorem, sed etiam vice versâ uxor maritum propter adulterium dimittere possit? Affirmativa sententia communis & vera est. Ratio enim hujus divortii consistit in violatione fidei conjugalis, quæ haud dubiè non tantum per adulterium uxoris sed etiam mariti contingit, cum conjuges non debeant ad imparia judicari. *c. gaudemus 8. h. ii. cap. ult. causâ 32. q. 5. c. placuit. s. eadem causâ. q. 7.*

Non obstat quòd Christus Dominus *Matth. 5. & 19.* tantum de dimissione uxoris meminerit, quia intelligitur locutus fuisse de eo, quòd frequentius accidit, prout etiam in *d. c. ult.* ait Innocentius, quòd viri frequentius soleant mulieres de adulterio accusare, quam e contra mulieres viros suos. Item dici potest, quòd ibi Christus tantum de dimissione uxoris à Judæis interrogatus fuerit, & ideo juxta interrogata responderit.

Queritur II. An etiam propter oscula, vel amplexus uxoris, aut suspicionem tantum adulterii possit cohabitatio dissolvi? Pro Affirmativa facere videtur *l. consensu. §. 3. Cod. de Repudiis*, ubi iusta divortii causa esse dicitur, si mulier invito marito aliena convivia appetat aut extra domum pernoctet. Item textus in *lib. 1. fendorum*

11. s. ubi statuitur, quod vasallus feudum perdere debeat, non tantum, si cum uxore Domini adulterium commiserit, sed etiam, si committere attentaverit, vel cum ea turpiter lusit. Negativa tamen sententia verior est, quidquid enim leges civiles statuerint & permiserint, ut ex aliis etiam pluribus causis, quam ex solo adulterio matrimonium quoad ipsum vinculum nullo libello repudii dissolvi posset, prout constat ex toto *tit. ff. de Divorciis & de Repudiis*. Ista tamen leges invalidae reputantur; quia causa matrimonii secundum Canones & Evangelium tractanda est, ubi matrimonium consummatum quoad vinculum nunquam quoad cohabitationem solum propter adulterium in perpetuum separari conceditur, ut superius diximus. Deinde si ab adulterio ad oscula &c. argumentari valemus, esset argumentum a *majori* ad *minus*, quod utique in poenaliibus & odiosis extra casus in iure expressos locum non habet, cum in poenaliibus ex recepta doctrina ne quidem a simili argumentum procedat. Unde etiam allegata constitutio feudalis ad causam matrimonialem tanquam multo graviolem & majoris praedicii trahenda non est. Hoc tamen recte admittitur, quod nomine adulterii veniant etiam reliqui concubitus contra naturam, secundum ea, quae prolixè tradit Sanchez *de Matrim. lib. 10. disp. 4.*

14. *Quaeritur III.* Qualiter conitare debeat de adulterio, & quales probationes requirantur, ut Iudex divortii sententiam proferre valeat?

15. Cum delicta carnis sint difficilis probationis; non requiri testes de visu ipsius peccati deponentes, sed sufficere conjecturas & praesumptiones violentas, ex quibus si non *physica*, saltem *moralis* certitudo inducatur, ut scilicet quilibet prudenter credere possit, adulterium commissum esse: qua-

les autem sint tales praesumptiones violentae, traditur per textum & DD. *in tit. 12. de Praesumpti.* & multis exemplis Innocentii. *in Praxi criminali. de Delictis carnalibus*, & Sanchez *de lib. 10. disp. 12.* Delictum vero ex circumstantiis loci, temporis, personarum, veluti si uxor alius male habitata aut suspecta, sola cum solo, tempore & loco ad peccandum apto deprehensa. Oscula etiam & tactus, quavis ex se non constituent causam divortii, ut dicitur in eurrentibus tamen aliis circumstantiis ab aggravant praesumptionem adulteri.

Est vero advertendum, quod hinc conjectura, ex quibus peccatum praesumptum plane probanda sint per testes aut confessionem propriam uxoris: proinde non licet, si e.g. solus maritus dicat, se actum in praesentia uxoris vidisse: quia in causa propria testis idoneus reputatur, ex quo non potest aliquid commodum sperari, licet licet propter adulterium uxoris maritus non tantum a iugo matrimonii liberatur, sed etiam per uxoris dotem lucratur.

Quaeritur IV. An sint aliqui casus, in quibus propter adulterium non concedatur divortium?

16. Varios casus enumerari, qui facilius memoriae causa ad tria capita reduci possunt. *Primum* est paritas vel causa delicti in altero conjugum. *Secundum* exculpatio delicti a culpa. *Tertium* conciliatus seu donatio injuria.

Ex primo capite denegatur divortium, si uterque conjugum commiserit adulterium, quia paria delicta manu compellatione tolluntur. *c. ult. de Adult. & de h. r. r.* idque probabiliter extendendum est, si e.g. maritus etiam post latam divortii sententiam adulterium commiserit, actum recipiendam uxorem dimissam cogitavit, sicut enim uxor ex primo adulterio amittit

quæsitum per contractum matrimonii, ita & multo magis maritus per subsequens adulterium amittet jus quæsitum per sententiam: est enim jus ex matrimonio quæsitum multo fortius, quam quæsitum ex sententia Judicis, & cohabitatio matrimonialis favorabilior quam separatio. Nav. h. r. consil. 1.

II. Maritus divortium petere non potest, si uxori causam adulterii dederit, ipsam proluendo, vel non prohibendo, cum potuisset, aut denegando debitum conjugale, c. si transmisses. 24. causa. 27. q. 2.

Sed quid si uxor ob nimiam mariti sævitiam fugerit ex domo, & extra eam adulterium commiserit? Non excusari uxorem à divortio, docet Sanch. d. l. 10. diss. 5. n. 10. contra quosdam alios gravissimos Doctores, eo quod talis sævitia non sit directa adulterii causa. Argum. c. significasti. 4. hoc tit.

Nihilominus si mulier necessitate compulsa fugerit ad talem locum, ubi fuit periculo incontinentiæ exposita, non video, quomodo tale adulterium marito imputari non possit, qui inhumaniter tractando conjugem, ei in effectu cohabitationem denegavit, & à loco periculoso revocare debuisset. Ad d. c. significasti, responderi potest, quod ibi mulier sine necessitate fuerit in loco periculoso: vel quod intelligatur, quando vir non tenebatur reddere debitum propter adulterium præcedens, sicut ex casu illius *capituli* intelligitur. Iterum licet hoc casu denegetur divortium, alia tamen poenà adulterium uxoris rectè punietur.

Ex secundo Capite cessat divortium. I. Si conjunx probabiliter credens, alterum conjugem decessisse, vel matrimonium ex falsis probationibus consanguinitatis vel alterius impedimenti separatum sit, alteri nubat, nisi tamen jam certiorata de vita prioris conjugis, aut volere prioris matrimonii perstiterit in secundo conjugio debitum reddens ac

petens: tunc enim jam verè rea adulterii censetur, ut rectè docet Hostiensis in *Summa. hoc. tit. num. 8.*

II. Si uxor per violentiam oppressa sit, cui resistere non potuit; imò non improbabiler tenet Sylv. V. *Adulterium. n. 10.* quod non tantum violenta oppressio, sed etiam alius justus metus cadens in constantem mulierem excuset à divortio: licet enim metus non soleat in foro interno excusare à transgressione legis divinæ præceptivæ, & ita à peccato, excusat tamen quoad poenas legales, & ab injuria marito illata, arg. l. vim. passa. n. 39. & l. si uxor. 13. §. si quis 7. ff. *Ad legem Juliam. de Adulteris.*

III. Si quis uxorem accesserit, simulans se esse maritum, cui uxor bonâ fide nihil mali cogitans credidit. c. in *Electum 6. causa 34. q. 2.* nam sicut hoc casu bona fides tollit culpam adulterii, ita etiam poenam divortii; ad probandam autem hanc conjugis bonam fidem sufficere ejus juramentum, habito respectu ad ejus honestatem & alias probabiles conjecturas, tradit Hostiensis d. n. 8. c. 3.

Ex tertio Capite tollitur divortium. I. Si conjunx innocens expressis verbis injuriam & adulterium alteri condonaverit, cum quilibet possit juri suo renuntiare l. penult. *Cod. de Pactis.*

II. Censetur tacita condonatio, si innocens conficius adulterii cum altera parte nocente spontè matrimonio usus sit, petendo aut reddendo debitum. Notanter autem dico, debere id factum fuisse *scienter & sponte*: unde ex sola adulterii suspitione sine apertis indicis per usum matrimonii sibi non præjudicat innocens. Item si lite pendente super adulterio judex jubeat uxorem reddere debitum marito accusato, ne pendente lite commodo possessionis privetur, *juxta c. 2. Ut lite pendente nil innovetur*, vel si maritus gravi metu uxorem ad usum

ufum matrimonij cogat, nullum inde exurget divortio præjudicium.

III. Cenfetur facta reconciliatio & condonatio injuriæ, fi innocens feienter & fponfe nulla neceffitate etiam honeftatis compulfus, familiarem fe exhibeat coniugi adulteranti cum eo ludendo, ridendo, comedendo, & multò magis amplexus & oscula dando, nam per tales actus aboleri injuriam, docent Gloffa & Doctores communiter in finali Inftit. de Injuriis. Videatur Sanch. dicti. lib. 10. difp. 14.

Queritur V. An fi conjux innocens velit ultro reconciliari nocenti, teneatur nocens acceptare & ad cohabitationem redire? Ratio dubitandi eft, quod innocens dimittendo adulterum dimiferit jus fuum, quod in ipfum habuit; remittentibus autem jura fua non fit dandus regressus. *L. queritur. 14. §. fi venditor. ff. de Edictio edicto.* Affirmativa tamen fententia verior eft: quia divortium ex caufa adulterii folùm in gratiam innocentis concessum eft, ergò non debet in ejus odium & incommodum retorqueri. *cap. quod ob gratiam. 61. de Regulis juris in 6. & fententia non debet prodeffe reo, contra quem lata eft. L. evidenter. 16. ff. de Exceptione rei judicata.*

Ad rationem dubitandi R. quòd per actionem & fententiam divortii innocens non remittat fuum jus, fed potiùs adulter jure fuo, quod priùs in innocentem ex matrimonio habuit, volente conjuge innocente privetur. Unde ulterius inferitur, quòd adulter non poffit ad religionem transfire invito conjuge innocente, nifi is monitus adulterum refipifcentem & pœnitentem nolit recipere. Per textum & Interpretes in c.

gaudeamus. 19. de Conversione conjugatorum.

§. VI.

De Separatione Matrimonii propter hærefin, periculum peccati, levitæ, & morbum.

Hærefim esse caufam divortii, inter omnes convenit, in ratione autem affirmanda difcrepant. Quidam putant, hoc propterea, quòd hærefis fit fpirituale adulterium: In qua fententia videtur fuiffe Aug. in c. idololatrya. §. conf. 28. q. 1. Alii enim mant, hærefin esse contra bonum fructu quòd proles in vero Dei cultu non educant. Alii ob periculum animæ id factum, ut ne hæreticus Catholicum pervertat. Alii demum in pœnam hærefis ab Ecclefia tantum fentunt; quæ omnes rationes incongruæ & probabiliter assignari poffunt.

Cœterùm hanc feparationem præparatam, fi fiat ante Judicis fententiam, quæ conjugem hæreticum declarat, non esse perpetuam, fed eousque durare, donec hæreticus ad fidem revertatur, omnes etiam facili admittunt. *justa cap. 6. l. 1.*

Verùm non levis est controversia, an hæreticus post fententiam latam reverentem recipiendus fit ab altera parte catholice. Negativam probabilioris credit Sanch. in 10. difp. 15. n. 19. propter textum in d. l. b. t. qui satis aperte pro hac fententia loquitur, & confirmatur ex c. ult. de Hærefi. Ubi in pœnam hærefis omnes, qui ad obligationem hæretico obftricti fuerunt, solvuntur. Hanc fententiam, quæ non est pœnam, de rigore juris valde probabilis aetamen de æquitate illam cenfeo præferendam, quæ diftinguit: An conjux catholicus velit ad religionem transfire, aut in lætæ permanere; ut priori cafu ex speciali privilegio Religionis non teneatur recipere.

jugem ab hæresi reversum, sicut dictum est
in c. ult. de Conversione conjugatorum:
 posteriori autem casu recipere omnino te-
 neatur, tum quod causa perpetui divortii so-
 lum adulterium carnale à Christo assigna-
 tum sit: tum quod separatio matrimonii pe-
 riculum incontinentiæ, & alia scandala ac da-
 mina non sit facile concedenda, præsertim, si
 uterque in sæculo vivere velit: tum denique,
 quod id satis colligatur ex *cap. quanto. in
 fine. h. t.* Ad contraria *q.* & imprimis *ad
 c. ult. de Hæreticis*, quod id tanquam pena
 non extendendum ad obligationem ma-
 trimonialem, quæ est ex Jure Divino. *secun-
 dum quod c. 6. h. t.* sit explicandum juxta di-
 ctum *c. ult. de Conversione conjugat.* At-
 que hanc sententiam communem & proba-
 bilem agnoscit ipse Sanchez *diot. loc. n. 18.*
Barbosa in d. c. 6. n. 5.

Ob periculum peccati meritò etiam sepa-
 ratur matrimonium: si enim hoc licet pro-
 pter morbum contagiosum, scilicet lepram,
 aut similem, & ita ob periculum corporis,
 multò magis ob periculum animæ. Censetur
 autem tale periculum, si e. g. maritus velit
 uxorem prostituere, & lenocinium exercere;
 si homines impudicos in domum introdu-
 cat; si ex usura & furtis velit uxorem alere;
 si ad patranda vel regenda homicidia adhibe-
 re; &c. Propter alia autem delicta conjugis,
 quæ in periculum animæ vel corporis alteri-
 us conjugis non redundant, divortium mini-
 me concedi notant Doctores communiter
 per textum *inc. 2. h. t.*

Ex *severità seu crudelitate* conjugis
 ideo rectè petitur divortium, quia nimis du-
 rum esset, obligationem matrimonii ad ma-
 gnum corporis periculum extendere; nec
 verisimile, quod contrahentes cum tanto suo
 damno se ad cohabitationem obligare volu-
 erint. Porro quanta sævitia conjugis esse de-
 beat, ut alteri divertere liceat, Doctores non

usque ad eò conveniunt: sunt enim, qui pu-
 tent, tantum ob vitæ periculum divortium
 concedi cum Barbosa *ad Rubric. ff. Solutio
 matrimonio. part. 2. n. 31.* Verum com-
 muniùs receptum, etiam ob atrocía verbera
 non tantum actu illata, sed & quæ inferenda
 probabiliter timentur, rectè posse separatio-
 nem indulgeri: quia ratio superius allata et-
 iam hic locum habet; & facit *l. confesiu. 8.
 Cod. de Repudiis.* Hoc tamen intelligi non
 debet de levibus verberibus (habet enim ma-
 ritus ex rationabili causa potestatem mode-
 ratè & leviter, non verò nimis excessivè casti-
 gandi uxorem, sicut docet Abbas *in c. quem-
 admodum. 25. de Jurejurando.* & Sylves-
 ter *V. Uxor. n. 3.*) neque de verberibus jam
 præteritis, quæ forsitan ex aliquo extraordi-
 nario iræ calore illata sunt, imposterum non
 sit magnum periculum ea amplius inferendi.
 Ceterum cum in casu sævitie plerumque
 periculum in mora esse soleat, non vitio ver-
 titur conjugi, si propriâ autoritate à sævi-
 ente recedat, nec restituitur, nisi à sæviante
 idonea cautio de non offendendo præsterur.
 Hæc cautio, quæ generaliter exigitur, quo-
 ties probabile periculum offensionis immi-
 net, præstanda est regulariter per pignora
 aut fidejussores, ut mulier in eventum læsio-
 nis habeat, unde satisfactionem etiam pecu-
 niariam propter injuriam exigere possit, quia
in cap. literas. 13. in fin. de Rest. spoliat.
 requiritur sufficiens cautio, qualis est illa,
 quæ fit per pignora aut fidejussores. *L. si
 mandato. 59. §. ult. ff. Mandati.* quod si
 conjunx sæviens ob inopiam pignora aut fi-
 dejussores habere nequeat, ejus juramentum
 pro cautione acceptabitur. *auth. generali-
 ter. Cod. de Episcop. & Cleric.* Si verò sæ-
 vitia conjugis cum tanto furore intentetur,
 ut alteri non possit sufficienter cautum esse,
 aut fortassis maritus parùm sit Religiosus,
 qui juramentum non multum timeat, coha-
 bitatio

bitatio uxori injungi non debet. *d. c. litem in fine.* Demum hoc divortium, sicut alia, excepto eo, quod fit ob adulterium, temporale est, usque dum scilicet conjunx mitecat, & ad sanioerem mentem redeat. Unde in praxi usitatum est, ut Judex Ecclesiasticus non proferat absolutam divortii sententiam, sed tantum ad duos vel tres annos concedat tolerantiam, ut vocant, ut tantisper ptobetur respiscentia saviensis.

De ingressu in Religionem videatur tex. & tradita per nos, aliosque Interpp. ad tit. *de Convers. conjug.*

¹⁴ *Morbis contagiosis* scilicet lepra, morbus gallicus, &c. ex magis communi DD. sententia etiam est causa separationis quoad cohabitationem, si iudicio Medicorum probabile corporis periculum alteri conjugi imminet; ut supra in Tit. VII. *de Conjugio leprosum* diximus.

*****

TITULUS XX.

De Donationibus inter virum & uxorem: & de Dote post divortium restituenda.

SUMMARIUM.

1. Donatio inter conjuges regulariter prohibita, valet tamen in certo casibus.
2. Donatio inter conjuges confirmatur morte, etiam Civilis, & professione Religionis honorum incapaci.
3. Potest in vita expresse vel tacite redocari non revocata retrotrahitur ad tempus quo facta est, nisi fuerit ultra 500. solidos.
4. De donatione inter sponsas.
5. De dote paraphernis, & donatione propter nuptias.
6. Pater tenetur dotare filios, fallit ut ibi.
7. Maritus est dominus dotis; non item parapherniorum, & qui alter in re fructum percipiat.
8. Maritus an & quando valeat rem dotalem alienare?

9. Pro dote non praestatur cautio, nec datur cautio matrimonio repetitur exceptio tota iuris, & cui acquiritur post mortem?
10. Pacta dotalia an valeant, ubi agitur de utilitate bonorum?
11. In dote qua culpa & quando interitur vellet?
12. Pro dote datur uxori alius hypothecatus cum pactione, sed in paraphernis a de alienatione.
13. Maritus vel heredes ejus in refutanda dote habent beneficium competentia.
14. Societas omnium bonorum an in iure contrahitur inter conjuges?
15. De amissione dotis propter adulterium.

Materiam hujus tituli prolixius tractant Interpretes Juris Civ. in ff. & Cod. Titulo de Donat. inter virum & uxorem. in tit. *de iure dotium.* & in Solutio matrimonio quemadmodum disputatur, ex quibus principaliora resumimus.

Sciendum igitur I. Donationem inter conjuges regulariter prohibitam esse, non nimis amor alterum ad pauperationem regat, vel certe difficultas donandi, & depergatio rei ab altero desiderate conjugalem laedar. Sed hoc, si ex tali donatione una pars ditior & altera pauperior evadat. Unde si conjuges retrotraherentur, vel uxor marito, ut dignitatem suam consequatur, ex qua ipse quoque particeps; vel si maritus rem donatam consumpserit, nec inde locupletior factus sit; aut maritus haereditatem sibi ex testamento delatam, quae alias uxori de morte competeret, in favorem ejus reperiret, ut vocabiles erunt hujusmodi donationes. *id. 28. l. si de si 31. §. 7. & l. quod ad p. d. 40. ff. h. t.* Pluribus & enucleatis casibus, in quibus donatio inter conjuges subsistit, vel non, agit Sanchez *de iur. lib. 6. disp. 1. & seqq.* Ipeculatorem 2. inquit, utrum inter conjuges, qui non sunt, sed putativi, valeat donatio distinguit, an donans sciverit nullum

ENGEL
 ...
 ...
 ...